

Sittplatsens placering

The placing of seats

Johanna Wahlström

Självständigt arbete • 15 HP
Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp 2019

Sittplatsens placering

The placing of seats

Johanna Wahlström

Email: johanna.april.w@gmail.com

Handledare: Kristin Wegren, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 HP

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: Johanna Wahlström, Ella Rydmark. Torbjörn Wahlström, Krister Einarsson & David Norcross.

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Sittplatser, bänkar, stadsrum, offentligt rum, primära sittplatser,

sekundära sittplatser, stad, urban, planering, landskapsarkitektur.

Key words: Seats, benches, urban space, primary seating, secondary seating, city, planning, landscape architecture.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Att sitta ner är en av de vanligaste aktiviteter vi gör i staden. Denna uppsats undersöker vilka faktorer som påverkar sittplatsens placering och hur de som placerar ut dem kan förhålla sig till faktorerna. En litteraturstudie har gjorts med ett fokuserat sökande efter texter om sittplatser och hur människor beter sig när de stannar upp. De faktorer som undersökts är påverkan av vädret, väderstrecket, den upplevda tryggheten, sociala noder och rörelsestråk, bekvämlighetszonens, placeringen i stadsrummet, Förhållandet till andra fysiska objekt - inkluderat andra sittplatser och vad som syns från sittplatsen. Dessa har sedan delats in i tre grupper, de sociala faktorerna, de klimatologiska faktorerna och de fysiska faktorerna. Det som framkommer i analysen är att dessa faktorer påverkar sittplatsens attraktivitet, men ibland går de emot varandra. Därmed uppkommer teorin att det inte finns en optimal sittplats utan det behövs flera sittplatser som kompletterar varandra.

Abstract

To sit down is one of the most common things we do in the city. This thesis investigates factors that affect the placing of seats and how the people who place them can relate to those factors. A literature study was made with a focus on finding texts relating to seating and how people behave when stopping. The factors that have been investigated are the impact of the weather, the impact of the cardinal direction, the impact of experienced safety, the impact of nodes and movement paths, the impact of the comfort zone, the impact of placement in the space, and the relation to other physical objects - including other seats and what is seen from the seat. These factors has then been grouped into three groups, the social factors, the climatological factors and the physical factors. It is observed in the analysis that these factors affect the attractiveness of the seats but sometimes oppose one another. This gives rise to the theory that there is no such thing as an optimal seat, rather what is needed is a combination of different seats that complete one another.

Förord

Jag vill tacka min handledare Kristin Wegren för att ha stöttat mig genom processen och gett mig inspiration till att fortsätta skriva, jag vill tacka alla klasskompisar som delat med sig av tankar och litteratur. Till sist vill jag tacka alla vänner och familjemedlemmar som engagerat sig och skickat bilder till mig på bänkar efter att jag berättat om mitt arbete. Allt har varit till stor hjälp för att orka vidare med och färdigställa arbetet.

Innehållsförteckning

Sammandrag.....	4
Abstract	4
Förord	4
Bakgrund.....	7
Metod och material	7
Mål och Syfte	8
Frågeställningar.....	8
Avgränsning.....	8
Tidigare forskning om sittplatser	10
Sittplatser genom tiden	10
Sittplatser idag.....	11
Faktorer som påverkar sittplatsens placering	12
De sociala faktorerna	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Den upplevda tryggheten.....	12
Sociala noder och rörelsestråk	14
Bekvämlighetszonen.....	14
De klimatologiska faktorerna	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Vädret	16
Väderstrecket	17
De fysiska faktorerna	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Placeringen i stadsrummets påverkan.....	18
Förhållandet till andra fysiska objekt - inkluderat andra sittplatser.....	19
Vad som syns från sittplatsen.....	22
Sammanställning.....	24
Sociala faktorer	24
Klimatologiska faktorer	24
Fysiska faktorer	24
Diskussion.....	26
De sociala faktorerna	27
Den upplevda trygghetens påverkan.....	27
Sociala noder och rörelsestråks påverkan	29
Bekvämlighetszonens påverkan	29
De klimatologiska faktorerna	30
Vädrets påverkan	30
Väderstreckets påverkan	31
De fysiska faktorerna	32
Placeringen i stadsrummet.....	32
Förhållandet till andra fysiska objekt, inkluderat andra sittplatser.....	33

Vad som syns från sittplatsen.....	34
Kombination av faktorerna	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Metodkritik	37
Slutsatser	38
Vidare studier	38
Källförteckning.....	40
Lathund vid placering.....	43

BAKGRUND

Att äntligen få sätta dig ner, sträcka ut benen och ta en paus. Kanske sätter du dig för att du just fått en chockerande nyhet eller bara för att du väntar på bussen. Sittplatsens användningsområden är oändliga, det är här vi får chansen att fördjupa våra möten i staden och komma närmare vår omgivning genom att verkligen insupa den.

Under utbildningens gång har det alltid känts som en självklarhet att placera ut sittplatser i de olika projekten. När det väl kommit till kritan har det dock för mig känts svårt att veta var de ska placeras. Till exempel tycker jag själv att det är skönt att sätta mig i solen men andra föredrar skuggan, så att utgå från sig själv känns inte helt rätt. De hänvisningarna vi fått har varit att det ska vara många sittplatser och de ska ha något i ryggen. Enligt Gehl är sittplatserna en av de viktigaste delarna av staden och han säger till exempel att "a good city can be recognized by the many people not walking" (Gehl, 2010 s. 134). Så vad mer bör tänkas på vid placering av sittplatser?

Det finns många sittplatser i dagens städer, vissa används aldrig, vissa hela tiden och så finns det vissa ställen där folk sätter sig på marken. Denna uppsats vill undersöka detta så att landskapsarkitekter i framtiden får verktyg att placera ut sittplatser grundat på ett sammansatt vetenskapligt framtaget underlag. Detta kan då skapa högkvalitativa urbana utemiljöer där folk vill stanna upp och sätta sig.

Metod och material

Uppsatsen består till största delen av en litteraturstudie. Litteraturen kommer från olika discipliner. Inom disciplinerna Landskapsarkitektur och stadsplanering har författare som William H. Whyte, Jane Jacobs och Jan Gehl använts. Inom klimatologi har studier med flera författare som samarbetat använts, speciellt *Climate an behaviour in a Nordic city* har hjälpt förståelsen för ämnet. På ämnet trygghet har Gabriella Sandstigs *Otrygghetens Ladskap* använts mycket, men även kandidatuppsatsen *Trygghet genom gestaltning Västerledstorg, Enköping* av Tim Andreaheim och Erik Hansén har varit till stor hjälp för att se ämnet ur en landskapsarkitektonisk synvinkel. Inom psykologi har olika studier på ämnet personal space använts. Texterna samlades in med hjälp av SLU-bibliotekets sökmotor Primo och djupare sökning ha skett med hjälp av databasen Web of science. Läsandet har skett med ett inriktat sökande efter sådant som handlar om sittplatser och

bänkar. Uppgifter om detta har inte alltid varit lätt att hitta så istället har sökandet riktat in sig på när folk stannar upp eller inte. Den senare metoden har främst använts under läsning av material som inte är inriktat på landskapsarkitektur och stadsplanering. Exempel på detta kan vara då ämnen som väder, trygghet och bekvämlighetszoner tagits upp. Här har informationen många gånger handlat mer om hur folk stannar upp än hur det faktiskt är när de sätter sig då det har varit svårt att hitta den informationen.

En GIS-analys av placeringen av Malmö stads bänkar genomfördes också under projekt. Data tillhandahölls från Fastighets- och gatukontoret avdelningen för struktur och stöd i Malmö och kompletterades med data från lantmäteriet.

Mål och Syfte

Målet är att samla ett underlag om viktiga faktorer vid placering av sittplatser, som kan fungera som vägledning för Landskapsarkitekter och andra som arbetar med placering av sittplatser i det offentliga rummet.

Frågeställningar

- Vilka aspekter bör beaktas vid placering av sittplatser i stadsrummet?
- Vilka förutsättningar har en optimal sittplats?

Avgränsning

Uppsatsen syftar till att få verktyg för att placera ut sittplatser. Med sittplatser menas både primära och sekundära sittplatser. Flyttbara sittplatser tas dock inte upp trots att Whyte (1980, s.34–37) beskriver det som en viktig dimension av stadsrummet som skapar en viss sorts atmosfär, anledningen till att de inte tas upp är för att jag upplever att sådana sittplatser inte planeras in i någon stor utsträckning i Sveriges städer.

Uppsatsen fokuserar inte på sittplatsers utformning utan snarare var de ska placeras i stadsrummet. Det ska beaktas att sittplatsens utformning är av stor vikt, vissa anser till och med att bekvämligheten är det absolut viktigaste (Mexi, 2012). Det är dock inget som kommer tas upp i denna uppsats. Att kunna stå och luta sig mot objekt (i samma höjd som en bar eller högre) är också en viktig del av stadsrummet, som får folk att stanna upp i

korta stunder, vilket fyller ett behov som vissa människor har (Gehl, 2006, s. 151). Detta kommer inte jag gå in på men det är en viktig del som kompletterar sittplatser och som också får människor att stanna upp och mötas. (ibid)

TIDIGARE FORSKNING OM SITTPLATSER

Sittplatser genom tiden

Sitta är något vi alltid har gjort och som sträcker sig tillbaka till människans uppkomst. Några tidiga tecken på sittande är avbildningar från förr i tiden där folk sitter ner. Till exempel så finns det en pall inritad nere till höger i en av målningarna i Tutanchamons gravkammare från ca 1300 fvt. (Parisse, 2019). En sittplats med ryggstöd är också inristad på en gravsten från Grekland 420 fvt. (Wikipedia, 2019). Detta är de äldsta tecknen jag kan hitta, som visar på att folk från olika delar av världen har suttit ner på någonting annat än marken. Jag försökte också finna bilder av gamla grottmålningar att analysera, men jag hittade inte någon som var tydlig nog.

Den tidigaste dokumentationen som jag fann angående sittplatsers placering och användning handlar tragiskt nog om segregation. Mellan 1890–1915 stiftades lagar som tvingade svarta och vita i USA att sitta åtskilda. Dessa lagar upprätthölls ända in på 60-talet och efter det fanns många sociala normer fortfarande kvar (Litwick, 2004). Att få sitta överallt var alltså inte en självklarhet för alla.

På 60-talet kritiserade Jacobs hur tidigare planerare i urbana sammanhang försökte få bort oönskade folk från gatan, bland annat genom att förbjuda folk att sitta på trappor och dricka läsk/alkohol samt att de tog bort sittplatser från oroliga parker (Jacobs, 1961, s.55–58). Lynch tar upp hur analyser av socialt beteende i utemiljöer bör gå till (Lynch, 1962, s.104). Han beskriver i sin senare bok torget på Olvera street i Hollywood som en typisk nod och nämner bänkarna samt den mänskliga närvaron som ett element till att noden är så stark (1964, s.39). Under denna tid hamnar alltså fokus mer på människan i staden vilket i sin tur leder in deras tankar mer detaljerat på sittplatsers placering.

På 70-talet kommer Jan Gehls kända bok *Livet mellem husene* ut. Han skriver att sittplatsen är en viktig del i stadens rum. Att sitta ned och stanna upp beskrivs som steg två av tre för att skapa ett mer livfullt och attraktivt stadsrum, han kallar det de valbara aktiviteterna (Gehl, 2006, s.11). Här är sittplatserna verkligen en stor del av boken vilket kan tänkas indikerar hur intresset för ämnet växte under denna tid.

1975 kommer boken *An introduction to landscape architecture* ut och sittplatser nämns i både kapitlet om Landscape design och Social and psychological factors in landscape architecture. Här beskrivs vikten av att analysera sittande även sekundära sittplatser nämns vidare skriver han om att bänkar som placerades i grupper skapar större chans för sociala möten (Laurie, 1975, s.134-135, 154-156). Detta visar också på ett större intresse för sittplatsers placering än vad som kan hittas i tidigare litteratur.

1980 börjar William H. Whyte (1980) att använda ny teknik, filmkameror, vilket ger möjlighet att göra nya analyser av hur folk väljer att sätta sig. Detta utvecklar förståendet för människors beteende i förhållandet till sittplatser.

De böcker och författare som nämns ovan är vanligt förekommande inom landskapsarkitekturen. Samtliga har förstorat människan och sittplatsens roll inom landskapsarkitekturen och stadsplaneringen.

Sittplatser idag

Idag ses bänkar och möjligheten att sitta ute som en självklar del av stadsrummet. I Gehl och Gemzøes analys av Köpenhamn från 1996 så består 77 % av aktiviteterna mellan 12:00 och 16:00 på sommaren av sittande, då både på offentliga platser och caféer. Dessa siffror reduceras dock avsevärt på vintern. Platser folk sitter på delas upp i tre grupper.

Caféstolar utgör 70 %, sekundära sittplatser utgör 18 % och bänkar står för 12 %. (Gehl & Gemzøe, 2004, s. 60-63). Det är dock inte alltid en självklarhet att tillåtas placera ut sittplatser. Som privatperson eller företag i Stockholms stad behöver till exempel ett särskilt tillstånd från polisen för att få placera ut sittplatser i gaturummet (Stockholms stad, 2019). Andreaheim och Hansén bekräftar även att sittplatser är en stor bidragande faktor till att människor uppehåller sig i det offentliga rummet vilket i sin tur skapar större trygghet (Andreaheim och Hansén, 2012).

Vad skriver då olika kommuner i sina hänvisande dokument om sittplatser? I Malmö stads dokument om utemöbler finns hänvisningar för hur sittplatser ska se ut, men inte hur de ska placeras (Gatukontoret, 2005). I översiktsplanen för Malmö stad står det ingenting om själva sittandet eller sittmöblerna, det står dock att möten mellan människor ska främjas (Kommunfullmäktige, 2018, s.47). Lomma kommun nämner endast sittplatser i samband med äldre människor och säger då att sittplatser är viktigt för dem (kommunfullmäktige, 2011, s.132). I Stockholms översiktsplan nämns inte något om sittplatser. De skriver dock att de offentliga rummen ska vara tillgängliga för alla i så hög grad som möjligt (Stockholms stad, 2017, s.25). Detta skulle kunna tolkas som att det ska finnas möjlighet

att sätta sig ner och vila. I Stockholms Parkprogram nämns däremot mycket om bänkar och sittplatser, bland annat att de ska ha trevlig utsikt och placeras i soligt läge. (Markkontoret, 2006)

FAKTORER SOM PÅVERKAR SITTPLATSENS PLACERING

Under litteraturstudiens gång har olika faktorer kommit upp som påstås påverka sittplatsens attraktivitet. Gehl och Whyte tar upp vädret, väderstrecket, förhållandet till andra sittplatser och det som syns från sittplatsen som viktiga faktorer vid placeringen av sittplatsen. Whyte tar även upp att trygghet, noder och stråk påverkar. Gehl påstår även att placeringen i Kantzonen och nischerna har betydelse. Utöver detta beskriver Bekci och Özbilen (2012) att vi föredrar olika avstånd till andra människor i en park, Mexi och Tudora (2012) påstår å sin sida att avståndet till andra fysiska objekt i staden skulle påverka sittplatsen.

Härefter följer en samling av de faktorer som framkommit av studien, där varje faktor beskrivs mer av andra källor som inte bara handlar om landskapsarkitektur och stadsplanering.

Den upplevda tryggheten

Försiktighet bör åtas, då åtgärder i den fysiska miljön görs för att höja den upplevda tryggheten. En fysisk miljö kan ge upplevd trygghet men inte lösa de socioekonomiska anledningarna till att brott sker. (Pain et. al, 2006, s.2057).

Känslan av otrygghet behöver i verkligheten inte betyda att platsen är osäker. En starkt bidragande orsak till att folk är rädda kommer från medias rapporter om områden som de bor i (Sandstig, 2010). Men om folk känner sig otrygga leder det ofta till att de inte går ut och därmed inte använder stadsrummet vilket i sin tur skapar riktig otrygghet. Ett exempel av detta kommer från ett torg, som inte nämns vid namn, i New York där det började säljas marijuana. Förvaltningen i New York city besvarade detta genom att ta bort ungefär hälften av sittplatserna och sätta upp ett staket i stål på de öppna sidorna av torget. Detta gjorde att färre civila kom till torget och personerna som sålde marijuana fick en bättre plats för sin verksamhet, då de kunde verka i avskildhet (Whyte, 1980, s.63).

I kandidatarbetet *Trygghet genom gestaltning* har Andreaheim och Hansén (2012) gjort en undersökning av vad landskapsarkitekter kan göra för att skapa mer upplevd trygghet på ett torg i ett miljonprogram i Enköping. De kom fram till fyra faktorer som bidrar till ökad trygghet: Mänsklig närvaro, att se och synas, underhåll och belysning. Enligt Folke (2018) påverkas den upplevda tryggheten i parker av fyra faktorer: Vegetationen, belysningen, den mänskliga närvaron och skötseln. Dessa kriterier summerar samma sak men delas upp på olika sätt.

Den mänskliga närvaron anses viktig av många, till exempel så analyserade Whyte (1980, s.62) the New York Telephone Companys torg på 42nd street innan och efter att nya stolar och bänkar placerats ut. Innan var det en plats som ockuperades av så kallade oönskade människor som folk var rädda för och efter att platsen fått de nya sittplatserna så ökade användningen av platsen markant. De flesta oönskade försvann någon annanstans och platsen upplevdes som tryggare. Det verkar alltså finnas en koppling mellan sittplatser och trygghet. Boverket (2010, s.22) tar också upp att människors närvaro skapar mer trygghet i boken "Plats för trygghet - inspiration för stadsutveckling". De skriver att en varierad blandning av människor gör att folk känner sig trygga. Om det är en homogen grupp och du är annorlunda, då känner du dig som minst trygg, men det känns ändå tryggare än om det inte är några människor alls (ibid).

Boverket (2010, s.33) påstår att skötsel och underhåll skapar större trygghet. Detta beror på att folk känner att det är någon som sköter om platsen, alltså finns det en positiv mänsklig närvaro även när det är tomt.

Det är viktigt att se och synas i miljön enligt boverket. Skarpa kanter i till exempel viadukter och skarpa hörn på väggar kan skapa gömställen som folk är rädda för (Boverket, 2010). Whyte och Gehl skriver också om hur god effekt mjuka hörn kan ha på en plats. Grönska kan också vara sådant som folk föreställer sig att andra gömmer sig i. Därför bör grönskan inte skymma sikten för folk och stammas upp om möjligt (Boverket, 2010, s.40). Whyte (1980, s.57) skriver att en stor del av nöjet med Paley park är att se den utifrån och veta att den finns där, inte är att använda den. Han hävdar att det ger lika många fördelar eller fler för de människor som inte använder parken och bara ser den som för de människor som faktiskt använder den.

Enligt Boverket (2010, s.69-80) är det inte helt klargjort om det går att skapa trygga platser med bara belysning. Med god gestaltning kan det dock skapa trafiksäkerhet och förhöjda upplevelsevärden.

Under studiens gång har det inte hittats några källor som visar på att upplevd trygghet faktiskt gör att folk sätter sig ner. Jag personligen, som 24-årig tjej, skulle dock aldrig sätta mig ner om jag inte kände mig trygg.

Sociala noder och rörelsestråk

Sittplatsens användning påverkas av sociala noder och rörelsestråk, då den används mer om den står i närheten av något med attraktionskraft. Dessa platser kan vara sociala, kulturella eller personliga (Mexi & Tudora, 2012). De Jonge (1967-68) noterar att delar av ett område som är närmare noder, som huvudentréer och p-platser, används mer än andra. Alltså är det en god idé att placera många sittplatser vid noder då det här finns många människor som vill använda dem.

Whyte påstår att Gehl har hittat en stark relation i Köpenhamn mellan hur många som går och hur många som sitter, det var nästan en konstant andel. (Whyte, 1980, s.68) Bekci och Özbilen (2012) noterar också i sin analys av en park i Turkiet att 28 % av de som stannar upp gör det i ett område där folk passerar. I tidningen Arkitekten påstår Gehl (1968) att sittplatserna som står i anslutning till gångfartsområden verkar fyllas upp så fort vädret tillåter. Alltså vill folk sitta där andra människor passerar.

Då jag bodde i London för några år sedan så observerade jag att folk alltid satt inne på tunnelbanestationerna, men jag såg aldrig någon sitta i korridorerna mellan stationerna. Kanske indikerar att på att det främst är noder som gör att folk sätter sig medan sittplatser längs stråk är mer till för tillgänglighetsanpassning. I alla fall i tunnelbanesystem.

Bekvämlighetszonen

I studien Preferred interpersonal distances: a global comparison undersöker forskarna vad människor från olika delar av världen föredrar att ha för avstånd till andra människor. De undersöker tre kategorier; avståndet till främlingar, bekanta och nära vänner. Det framkom av studien att det var olika från person till person och avståndet folk ville ha till främlingar varierade från 80–135 cm. Det visade sig också att Norge, vilket är det enda skandinaviska landet som är med i undersökningen, hade störst skillnad i hur nära de ville vara främlingar och hur nära de ville vara nära vänner. Alltså ville de vara långt ifrån främlingar (100–110 cm) och nära vänner (32–42 cm). Folk är alltså olika bekväma med att vara nära främlingar i olika delar av världen. (Sorokowska et. al, 2017) Detta kan tänkas påverka var eller hur nära vi väljer att sätta oss i förhållande till främlingar.

I Turkiet har forskarna Bekci och Özbilen gjort undersökningar på hur människors bekvämlighetszon påverkas av omgivningen. De gör en studie av en park och noterar följande; hur länge folk stannar i den, deras kön och huruvida de kom i grupp eller

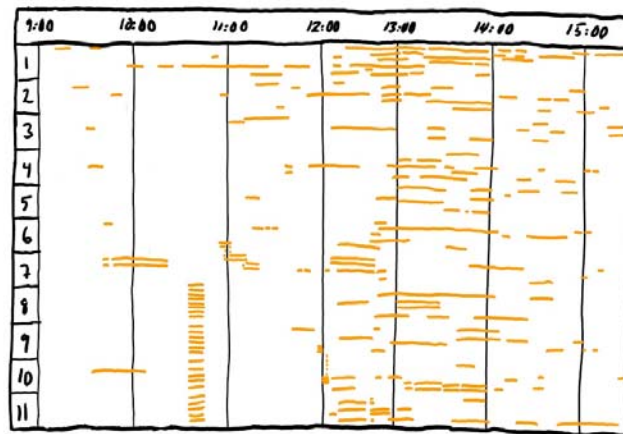
ensamma. De bad också folk att fylla i frågeformulär om hur de kände och vad de tyckte om parken. Genom en korrelationsanalys fick de fram flera resultat:

- Desto fler som är på platsen desto kortare stannar folk.
- Desto fler som är i parken desto närmare kommer folk varandra och det maximala avståndet ökar.
- När avståndet mellan folk ökar, ökar också tiden de stannar på platsen.
- När antalet människor ökar på platsen ökar antalet människor som sitter vid bord.

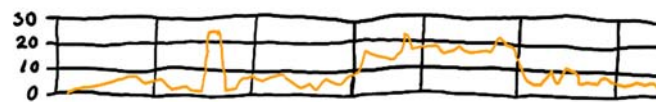
De kom även fram till att folk med samma kön är mer okej med att vara närmare varandra och i sin tur att kvinnor är mer okej med att vara närmare andra kvinnor (Bekci & Özbilen, 2012). Alltså påverkar antalet människor och deras kön hur vi förhåller oss till en plats.

Paulus (2018) gör en undersökning i psykologi av hur barn och vuxna föredrar att sätta sig på en grupp stolar. Detta gör han genom att först placera en docka på en grupp av antingen fyra eller sex stolar. Sen låter han försökspersonen placera en annan docka på någon av de överblivna stolarna. Han kommer fram till att barn hellre sätter sig mittemot eller bredvid varandra medan vuxna hellre sätter sig längre bort. Detta visar på att vuxna och barn har olika preferenser när det kommer till hur de vill sitta i förhållande till andra människor.

Whyte gör en undersökning av en avlång trappa utanför en kontorsbyggnad som kallas Seagrams ledge. Där analyserar han hur människor sätter sig i förhållande till varandra. Detta gjorde han genom att rita upp ett diagram liknande figur 1a. Det visar sig att maxantalet människor nästan alltid är 21. När det sedan gått ner till 18 så kommer det först då någon ny och sätter sig (se figur 1b). Han tror att anledningen till detta beror på att människor har en inbyggd känsla för hur många människor som kan vara på platsen (Whyte, 1980, s.69)

Figur 1a. Data insamlad av Whyte (1980, s.70-71). De orangea strecken representerar var sin individ som sätter sig ner på en av de 11 delarna av Seagrams ledge. Diagram ritat av Johanna Wahlström.

Figur 1b. Data insamlad av Whyte (1980, s.70-71). Y-axeln visar totalt antal människor som satte sig ner och x-axeln är samma tid som i figur 1a. Diagram ritat av Johanna Wahlström

Vädret

Artikeln *Climate and behaviour in a Nordic city* är en tvärvetenskaplig studie inom arkitektur, klimatologi, och psykologi av hur vädret påverkar människor i stadsmiljöer. De har analyserat detta genom att vid fyra tillfällen, vid olika årstider, göra mätningar med hjälp av maskiner, intervjuer och observationer. Insamlingen gjordes på fyra olika platser, ett torg, en innergård, en park och vid havet. Det visade sig att temperaturen, vindhastigheten och hur molnigt det var påverkade markant vad folk tyckte om platsen och hur många som var på den. De kom fram till att fler använde staden när det var soligt, varmt och vindstilla. På torget tyckte folk att det var trevligare när det var mindre vind, mer soligt och varmt, de sista två variablerna ökade också befolkningmängden på platsen. På innergården ökade också antalet människor när det var varmt och soligt, men de tyckte att platsen var vackrare och trevligare när det blåste mer och var kallare. I parken var det temperaturen som påverkade besöksantalet mest. De som deltog i undersökningen kände sig också mera passiva i parken ju varmare det var. Vid havet ökade antalet människor vid högre temperaturer och lägre vindhastighet. De som deltog ansåg att platsen blev sämre för utomhusaktivitet när vindhastigheten ökade, men de tyckte även att den var vackrare. (Eliasson et. al, 2007). Alltså har vädret stor inverkan på vad vi tycker om och hur vi använder en plats.

Whyte gjorde på 80-talet en studie där han med hjälp av film undersökte hur folk valde att sätta sig. Han kom fram till att ju varmare det var desto fler var ute. Folk satte sig också helst i solen tills det blev över ca 32°C, då satte de sig hellre i skuggan. Han poängterar

också att temperaturen är relativ, då det på vårens första dag är högt tryck på utomhusmiljön men när samma temperatur uppstår under högsommaren känns det kallt och trycket på utemiljön blir låg. (Whyte, 1980, s.44) Alltså bör det finnas sittplatser både i skugga och sol för att tillgodose olika behov vid olika tidpunkter.

Gehl och Gemzøe har gjort en studie på 14 gator och torg i Köpenhamn där de noterade hur många som gjorde olika aktiviteter på sommaren och jämförde sedan samma sak fast på vintern, de fick då se att sittandet gick ner extremt mycket på vintern. det totala antalet sittande gick från 2 739 till 46 (2004, s. 63). Vintersittandet utgör då mindre än 2 % av det totala sittandet året runt. Alltså sitter fler på sommaren då medeltemperaturen är högre och solen skiner mer än på vintern.

Väderstrecket

1968 gjorde Kao en studie för den danska versionen av tidningen arkitekten. Studien analyserade vilka bänkar på Kongens nytorv i Köpenhamn som folk valde att sätta sig på. Kao beskriver att hon var på platsen 30 gånger under månaderna mars, april och maj. Studien gjordes på vardagar vid olika tidpunkter. Det observerades att de 4 mest populära bänkarna stod riktade åt sydväst (Kao, 1968). Gehl (1968) iakttar också att skandinaver nästan har ett "kultiskt förhållande" till solen och påstår att det tre fjärdedelar av året är ett krav för att ens sätta sig. Alltså har det observerats att solen är en bidragande faktor till var folk väljer att sätta sig.

Whyte har gjort studier på hur folk sitter och med hjälp av bland annat film och kommit fram till att solen är viktig men inte avgörande för populariteten. Han gjorde en time-laps film från en hög byggnad av torget Seagram plaza i New York och såg att folk flyttade sig efter solen när skuggan flyttade sig över platsen. En annan faktor som kom upp var att när temperaturen höjdes över 32°C i juni så slutade folk flytta med solen. När han sen gjorde samma sorts experiment med filmkamera på Paley park innan och efter att en ny byggnad uppförts. Det visade sig att parken inte tappade i popularitet något nämnvärt trots att den nya byggnaden blockerade solen. (Whyte, 1980, s.24). Att sitta i solen är det alltså många som vill men ibland är andra faktorer viktigare.

Bergsten (2017) har skrivit sin master som ett gestaltungsförslag där hon undersöker vilka typer av skuggor som är behagliga att sitta i. Hon kommer fram till att lövträds bladverk ger en behaglig skugga som även kan skapa ett intressant estetiskt uttryck. Hon beskriver också att statyer och liknande ger en helt annan sorts skugga som är hårdare och kallare. Hon tar också upp att skuggan ser olika ut på olika tider av dygnet. Alltså är det lämpligt att ta tillvara på skuggan som uppkommer under träd vid placering av sittplatser. Det bör

också tänkas på att skuggan ser olika ut under olika tider på dygnet vilket ger olika känslor.

Vinden blåser enligt Alexanderssons (2006) mätningar i Sverige i genomsnitt oftast från syd, sydväst eller väst. Det varierar dock vilket håll det blåser mest ifrån beroende på var i Sverige mätningarna görs. Till exempel hade mätstationen i Skillinge och Rensjön mätt upp hur länge det blåste från olika håll under ett år och fått fram värdena:

<u>Skillinge</u>	<u>Rensjön</u>
Nord - 6,9%	Nord - 17.8%
Nordöst - 12,0%	Nordöst - 8.2%
Öst - 10,9%	Öst - 3.6%
Sydöst - 5,9%	Sydöst - 10.4%
Syd - 7,8%	Syd - 22.9%
Sydväst - 19,8%	Sydväst - 7.4%
Väst - 24,5%	Väst - 4.4%
Nordväst - 10,2%	Nordväst - 11.2%
Lugnt - 2,1%	Lugnt - 14.1%

På dessa mätningar syns det att det oftast blåser från väst i Skillinge och från söder i Rensjön. Om man dock tittar på vart ifrån det blåser näst oftast i Rensjön så är det från norr. Alltså är det viktigt att kolla mätningar från platsen som sittplatsen ska placeras på så att de inte hamnar i en vindtunnel, och att tänka på att vinden aldrig blåser från bara ett håll.

Placeringen i stadsrummet

Kantzonernas dragningskraft:

Redan 1968 skrev sociologen Derk de Jonge en artikel som heter Applied hodology där han gjort studier av människans rörelsemönster i parker och på stränder. Han kom fram till att människan precis som den uppfödda fågeln och råttan väljer kantzonerna först i val av placering i en miljö. Han gjorde studien genom att räkna antal människor på olika platser och kopplade sedan samman fenomenet med djuren. (Jonge, 1967-1968) Senare påstår Gehl hur kantzonen påverkas med "If the edge works, so does the space" och noterar även att om bänkar sprids ut som prickar på ett tyg så blir de sällan använda (Gehl, 2011. s. 150). Till sist så noterar även Bekci och Özbilen (2012) vid en analys av en park att 29 % av de som stannar upp gör det i kantzonerna. Alltså kan vi anta att folk många gånger vill sitta i kantzonen.

Lynch (1962, s.104) beskriver i kapitlet "Technique: Social an psychological analyses" hur en analys av "localized behaviour" går till och har ritat två analyser över om folk står eller sitter. Det syns tydligt i analysen att folk sitter mest i kantzonerna av torget. I boken finns

också en bild av massa äldre män som sitter längs en hög mur på en integrerad sittbänk i Boston. Lynch beskriver det som extremt bra exempel av modern framgångsrik utomhusmiljö (ibid, s.26).

Oregelbundna fasaders attraktivitet:

Gehl påstår att kantzonerna blir bättre att stanna upp vid när de har intressanta oregelbundna fasader med nischer till exempel portar och trappor. Det är också viktigt att det finns något som bryter av lite att ställa sig vid (2006, s. 147-153), som till exempel "jag ställer mig vid gaveln" eller "vid den porten", eller för all del "vid den bänken".

Förhållandet till andra fysiska objekt - inkluderat andra sittplatser

Förhållandet till andra fysiska objekt:

Forskarna Mexi och Tudora har försökt hitta den perfekta bänken i två av Bukarests stora parker Cismigiu Garden och Izvor park. De satte upp nio kriterier och hittade inte någon bänk som uppnådde alla. Kriterierna var dessa:

- Objektiva karaktärsdrag
 - o Dimensionen på sittplatsen.
 - o Anslutning till andra saker.
 - o Materialet som sittplatsen är gjord av.
- Subjektiva karaktärsdrag
 - o Objektspecifikt komfort.
 - o Skydd - mot vind, regn, sol mm, antingen artificiellt eller naturligt.
 - o Trygghet - god konstruktion och områdets trygghet.
- Estetik
 - o Att stilen på sittplatsen smälter in med stilen på resten av området.
 - o Placeringen.
 - o Designen.

I sitt arbete nämner de flera gånger att bänkar inte var trevliga att sitta på grund av att det stod en soptunna i närheten. (Mexi & Tudora, 2012)

Förhållandet till andra sittplatser:

Sommer har analyserat folk med och utan schizofreni vid ett mentalsjukhus och hur de väljer att sätta sig vid ett bord där en person redan sitter. Det visar sig att personerna utan schizofreni antingen helst sätter sig mittemot den andre personen eller bredvid den fast runt hörnet. Han observerar också att de som sitter runt hörnet på bordet interagerar

mer med varandra än om de sitter mitt emot varandra (Sommer, 1959). Gehl (2006, s.170) har noterat att arkitekten Ralph Erskine har använt sig mycket av detta fenomen i sina projekt och satt sittplatser vinklade mot varandra istället för mitt emot varandra (se figur 2). Han kallar detta för ett konversationslandskap. Alltså borde vi se till att folk kan sitta runt ett hörn om vi vill att de ska integrera mer med varandra.

Figur 2. Exempelskiss av ett konversationslandskap. Ritad av Johanna Wahlström

Svensk byggtjänsts handbok Bygg ikapp (Svensson, 2008) är en handbok för landskapsarkitekter och andra som håller på med urban planering. De försöker med denna bok göra livet enklare för folk med funktionsvariation. Angående sittplatser rekommenderas följande:

“Det är särskilt viktigt med sittplatser före och efter branta backar och trappor, på vilplan samt på träffpunkter som torg, affärer etc. Vid gångvägar bör förslagsvis sittplatser finnas var 25:e meter i närheten av bostadsentré, i övrigt som regel var 100:e meter, i större park- och friluftsområden var 250:e meter.

Sittbänkarna placeras på hårdgjord yta vid sidan om själva gångfältet och med plats för rullstol bredvid. Det är bra om man kan välja mellan att sitta i sol eller i skugga...”
(Svensson, 2008, s. 312)

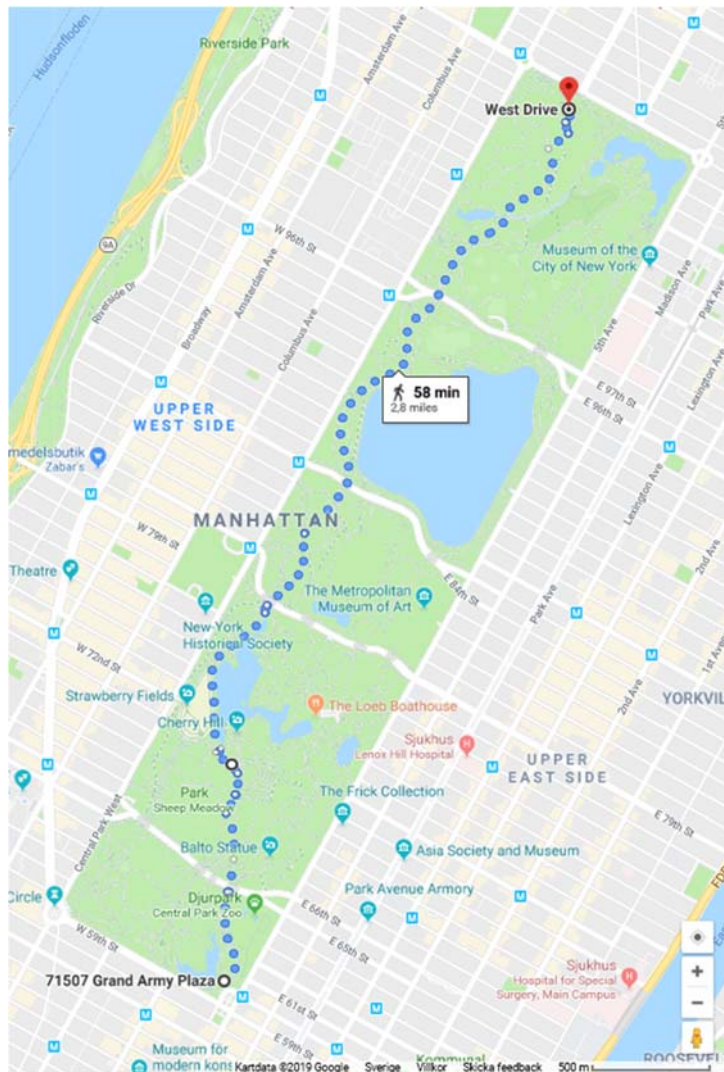
För att skapa en tillgänglig plats bör vi följa dessa hänvisningar då det skapar utemiljöer som fler får tillgång till.

Även Gehl påstår att det bör finnas en sittplats var hundra meter för att äldre människor ska ha en plats i sitt bostadsområde att vila på. (Gehl, 2006 s.162). Han påstår också att “Om det finns fler bänkar tillgängliga är det fler som sätter sig ner” (Gehl & Gemzøe, 2004, s. 60). Detta indikerar ytterligare att det kan vara en god idé att ha en sittplats var hundra meter.

Egen uträkning på om dessa anvisningar appliceras på verkligheten:

För att få fram en korrekt siffra på detta skulle totallängden på alla gångstigar i Central park behövas för att kunna räknas på korrekt. Denna siffra har jag inte kunnat hitta men den längsta stigen som jag hittade genom att klicka mig fram i Google maps syns på bilden nedan och är 4,7 km lång. på denna stig skulle det då behövas 47 sittplatser.

Om man istället tittar på lilla soltorget i Karlstad som är ett runt torg som mäter ungefär 20 meter rakt över. Om detta ses som en del av en väg så skulle det behövas 0.2 sittplatser på torget. Idag finns det åtta stycken.

Figur 3. Karta över Central park med ett av gångstråken utmarkerat.

Alltså fungerar Gehl och Svenssons anvisningar så länge det är ett stråk det ska räknas på, när det kommer till en nod eller ett torg så blir resultatet missvisande.

Jag valde att titta på Central park som exempel då det är en välkänd park som många använder. Jag valde Soltorget i Karlstad som exempel då det är ett litet torg i min hemstad som kontrasterar mot Central park, dessutom upplever jag att torget har många sittplatser.

GIS-analys av Malmö innerstads bänkar

För att undersöka om Svensson (2008) och Gehls (2010) rekommendation om att det borde finnas en sittplats var 100 meter stämmer överens med verkligheten gjordes en GIS-analys.

Material angående bänkars placering mottogs från Fastighets- och gatukontoret avdelningen för struktur och stöd i Malmö stad den 15/4. Med dessa gjordes en GIS som kompletterades med kartmaterial från lantmäteriet. Därefter lades en buffert på alla bänkar. Alla bänkar fanns inte med i GIS-materialet så det krävdes en kontroll. Detta gjordes med hjälp av street view i Google maps.

Figur 4. GIS-karta skapad av Johanna Wahlström med material från Malmö stad och Lantmäteriet. Kartan visar Malmö stads bänkar med en buffert på 50 och 100 meter.

Denna analys visar en buffert runt bänkarna där den gröna cirkeln har en radie på 50 meter och den gula har en radie på 100 meter. Där de gröna går ihop är det alltså 100 meter eller mindre mellan varje bänk. Vi kan här se att det är långt ifrån hela staden som har en bänk var hundra meter. Men det finns längre stråk som är tillgängliga, speciellt i de centrala delarna och i parker.

Vad som syns från sittplatsen

En studie gjordes av Kongens nytorv i Köpenhamn 1968. Där tittade Kao på vilka bänkar som folk valde att sätta sig på. Hon observerade att de bänkarna många satte sig på hade god utsikt över aktiviteter av olika slag. Detta kunde vara sådant som körande trafik, kiosker, folkströmmar eller andra sittande (Kao, 1968). Alltså är det attraktivt att sitta på platser med något att titta på. Bekci och Özbilen (2012) noterar också i sin analys av en park i Turkiet att de flesta, 43 %, som stannar upp i parken gör det vid en naturskön plats. Rawcliffe (2008, s.11) berättar att synen redan sen 1200-talet ansågs vara ett sinne som kunde påverka folk både positivt och negativt. Färgen grön och naturen ansågs på denna tid helande. Detta visades genom att rika kvinnor tapetserade sina rum i gröna

naturperspektiv, och att gå ut i skogen och titta på grönt gavs ut som rekommendation till folk som hade trötta ögon. Detta kan tänkas indikera på att sittplatser med utsikt över något naturskönt är populärt och bra för människan.

Det är också viktigt att ta vara på små höjdskillnader om de finns. Piazza del campo är ett exempel på där de som byggt torget lyckats ta tillvara på dessa. Detta bidrar till en bättre sikt och trevligare känsla. Detta fenomen beskriver Loidl och Bernard (2003, s.81-82) genom att förklara att när höjdskillnaden på en plats blir över ca 100 cm så skapar det en isolerad känsla. Om folk sitter ner kan dock även en höjdskillnad på bara 70-100 cm skapa en känsla av isolation. Samhörigheten till resten av området förblir dock om höjdskillnaden ligger på 30-50 cm. Alltså skapar en liten höjdskillnad en samhörighet mellan de som sitter ner och resten av omgivningen medan en för stor höjdskillnad avskärmar den sittande.

I tidningen Arkitekten påstår Gehl (1968) att en anledning till att folk sätter sig är för att titta på andra människor. Sittplatser som är vända bort från saker att titta på påstår han står oanvända nästan året runt. Alltså bör sittplatser vara vända mot det som på platsen är intressant att titta på.

Den brittiska tidningen The telegraph rapporterar dock om ett par bänkar i Wales som står längs med kusten, det som dessa bänkar har fått kritik för är att de inte riktar sig ut mot det vackra havet utan istället mot inlandet och promenadstråket. The Bridgend tourism association försökte då rädda situationen och har utnämnt bänken till Storbritanniens första selfie-bänk. I artikeln beskrivs detta som en nödlösning för att rädda upp ett misstag (Kim, 2016), men kan detta kanske vara framtiden för världens stadsplanerare? En förändring av hur sittplatser används ur denna aspekt kan alltså vara på gång, vilket vi som placerar ut sittplatser bör ha i åtanke.

SAMMANSTÄLLNING

Efter genomgång av litteraturen har tre grupper av faktorer framkommit, dessa grupper påverkar sittplatsernas placering på tre olika sätt och kan då i sin tur hanteras på tre olika sätt av den som placerar ut sittplatserna.

Sociala faktorer

Här identifierades de faktorer som direkt handlar om hur människan fungerar och beter sig. Det är faktorer som är grundläggande för att folk ska ta sig ut, röra sig och till sist stanna upp och kanske sätta sig. Alla dessa faktorer varierar mycket efter människors egna och unika preferenser och behov, därför är de svåra att förutse. Dessutom har förändringar som gjorts förr för att påverka dessa faktorer skapat motsatt effekt än vad som önskats. Här ingår faktorerna:

- Den upplevda tryggheten
- Noder och rörelsestråk
- Bekvämlighetszonen

Klimatologiska faktorer

Att dessa faktorer hörde ihop var tydligt redan från början då texter på ämnet tar upp båda faktorerna i samma texter. Dessa faktorer hindrar inte folk som måste ut men påverkar hur länge folk stannar (Eliasson et.al, 2007). De klimatologiska faktorerna är sådant som vi som placerar ut sittplatserna inte kan påverka då det handlar om väder, sol och vind, vi kan bara arbeta runt det. Det finns dock mycket tidigare forskning på ämnet så mycket går att förutse. Här ingår faktorerna:

- Vädret
- Väderstrecket

Fysiska faktorer

Dessa faktorer samställdes då det är sådant som vi som placerar ut sittplatserna faktiskt kan bestämma helt över. Här kan vi påverka resultatet mest och det finns mer fakta om

sittplatser i litteraturen runt dessa faktorer än de andra faktorerna. Dessa faktorer gör att folk trivs på sittplatsen. Här ingår faktorerna:

- Placeringen i stadsrummet
- Förhållandet till andra fysiska objekt - inkluderat andra sittplatser
- Vad som syns från sittplatsen

DISKUSSION

Var bör då en sittplats placeras i stadsrummet? Det är tydligt att det finns många aspekter att ta fasta på. Vissa av dessa aspekter är sådana saker som vi som placerar ut sittplatsen kan styra över helt medan vi bara kan rätta oss efter andra.

Det som främst uppdagats för mig är att det har kommit upp väldigt många fler faktorer än vad som först hade förväntats, det är dessutom många faktorer som går emot varandra. Till exempel så kan nischer, som folk gillar att sitta i, skapa otrygghet om de inte är utformade på ett sätt så att skummisar inte kan gömma sig i dem. Och att ha sittplatser placerade i skuggan för att göra det tillgängligt går helt emot att folk vanligtvis vill sitta i solen. Sen finns det vissa faktorer som går utomordentligt bra ihop med varandra. Till exempel trygghetsaspekten där vi vill se andra, går väldigt bra ihop med utsikts-aspekten som bland annat kan vara att se andra människor. Nisch-faktorn går bra ihop med väder-faktorn då det blir större chans att vinden stoppas om det är väggar runt platsen på tre håll, även kantzoner kan bidra med att stoppa vinden. Anledningen till att det är så svårt att analysera sittplatser, beror kanske på att det finns så många olika faktorer som påverkar huruvida någon sätter sig ner eller inte. Att olika människor har olika preferenser på var eller hur de vill sitta gör det också svårt att avgöra varför de satte sig just på den platsen.

Människors individuella preferenser visar att det är omöjligt att göra som Mexi och Tudora (2012), det vill säga att försöka leta upp en optimal sittplats. Omöjligheten består i att människor har individuella behov vid olika tillfällen. Därmed kanske det är en bättre idé att se till att sittplatserna i ett område kompenserar varandra. Då kan alla individer hitta den sittplatsen som passar just dem själva. Till exempel så kanske gamla Märta föredrar att sitta i skuggan under ett träd, men gärna på en bred bänk så möjligheten att konversera finns. Robin kanske också gillar att sitta i skuggan men skulle aldrig sätta sig på en bred bänk då skräcken för att någon annan skulle sätta sig bredvid hade varit för stor. Och till sist hade det kanske för Stefan inte spelat någon roll om bänken var bred, smal, i solen eller inte, bara den stod i anknytning till lekplatsen så att uppsyn över barnen var möjlig. Alltså är det kanske tillsammans med alla andra sittplatser som den enskilda sittplatsen blir fulländad.

När vi ska placera ut sittplatsen är det kanske bra att inte tänka "den här sittplatsen ska ha alla kriterier och bli fantastisk", utan snarare "vilka kriterier kan jag få in så att den kompletterar de andra sittplatserna i närområdet?" Därefter bör en prioritering göras. För vad är det vi vill placera i de bästa lägena? Människan gillar att röra sig och befinna sig i

kantzonerna, så där borde sittplatserna finnas. Samtidigt kanske det är där butiker vill ha sina skyltfönster, eller så kanske cykelparkeringar placeras där, eller kanske en fin rabatt? Så hur hög prioritering i planeringen borde då sittplatserna ha? Hur mycket bidrar de med i jämförelse med andra saker som kan tänkas vilja vara i kantzonerna? Kanske behöver inte alltid det ena ta ut det andra. Består rabatten av en klätterväxt eller ett buskage så kanske sittplatsen kan stå framför, eller så kanske växtbädden blir en sekundär sittplats om den byggs upp av en mur i sitthöjd.

Enligt Whyte (1980) så indikeras dock en bra miljö av att många sitter på den, vilket då skulle kunna argumentera för att ha sittplatser på de bästa platserna så att folk kommer dit och sätter sig vilket i sin tur skapar en bra plats. Men stämmer det alltid att ju fler som sitter på en plats desto bättre är den? Något som säger emot det skulle kunna vara en tråkig flygplats. Här är det oftast kalt, sterilt, stressigt och otrevligt. Här följs sällan alla faktorer som ska göra sittplatsen mer attraktiv, men det är oftast mängder av folk som ändå sitter här. En flygplats är dock inte utomhus så det kanske inte är fullt jämförbart.

Diskussionen kommer nu gå djupare in på alla de grupper och faktorer som har uppkommit under arbetets gång.

De sociala faktorerna

Det har varit svårt att hitta information som verkligen fastställer om de sociala faktorerna verkligen påverkar huruvida folk sätter sig ner eller inte. En tanke är att utan trygghet och noder/rörelsestråk så skulle människor gå ut i mycket mindre utsträckning än vad de gör när dessa faktorer finns tillgängliga. Detta skulle kunna tyda på att denna grupp består av relativt grundläggande behov som bör fyllas för att få folk att sätta sig.

Den upplevda tryggheten

Att ta bort sittplatser från ett torg har enligt Whyte (1980, s.63) först skapat platser som upplevs som otryggare, att sen lägga till sittplatser ska ha gjort en annan plats tryggare. Detta tycks alltså peka på att fler sittplatser skapar större upplevd trygghet. En intressant aspekt som bör lyftas fram i det första exemplet, där sittplatser togs bort, är att anledningen till att sittplatserna togs bort var att få bort oönskade från dem. Istället skapade det motsatt effekt. Båda exemplen är dock framtagna av samma person och är gjorda i samma stad, och alla ställen fungerar ju inte som New York. Att ta bort sittplatser eller på något vis göra dem obekväma att sova på känns som ett vedertaget sätt för att

hindra oönskade och då skapa tryggare platser. Här visar dock analysen på att det skapar en motsatt effekt. Det kanske visar på att det är svårt att få bort oönskade från gator med hjälp av sittplatser placering, kanske betyder det också att det inte är något som kan lösas med hjälp av sittplatser utan snarare borde hanteras av polisen.

Upplevd trygghet är också inte samma sak som riktig trygghet. Det som faktiskt skapar riktig trygghet är när människor rör sig omkring och befinner sig på platsen, och fler sittplatser gör enligt Gehl (2004) att fler sätter sig och stannar upp. Detta skapar då noder och rörelsestråk. Ibland tycker folk dock att riktigt bra platser är de som är lummiga och lite omslutna, vilket skapar problem om trygghet ska komma i första perspektivet då en trygg plats ofta beskrivs som öppen med god sikt.

Att skötsel gör en plats tryggare på grund av att det skapar en positiv mänsklig närvaro kanske också kan indikera att en primär sittplats kan ge intrycket av mänsklig närvaro? Skötsel skapar dock kanske en mer trygg närvaro, då människor kopplar det mer till en professionell mänsklig närvaro medan primära sittplatser kanske kan associeras till exempel alkoholister och uteliggare. Samtidigt kanske det är bättre än ingenting? Kanske så skapar det ändå något sorts tecken på att människor ibland brukar platsen vilket kanske kan skapa en känsla av trygghet. Till exempel om någon går hem själv mitt i natten. Kanske är det också denna ekonomiska vinst som Whyte (1980, s.57) pratar om i Paley Park. Han kanske menar att den lika stor eller större vinsten handlar om att när folk vet att folk ibland sitter på platsen så skapar det upplevd trygghet.

Att se och synas är också viktigt för tryggheten så det är viktigt att tänka på att nischer och kanter bör ha lite rundade hörn och inte bör vara för djupa om en sittplats ska placeras där. Detta kan nämligen bli ett ställe som folk kan gömma sig i, eller i alla fall som folk kan föreställa sig att folk gömmer sig i, vilket skapar upplevd otrygghet. Belysningen är en viktig del i att se och synas, men är som sagt också inte en lösning till de socioekonomiska problemen vilket bör tas i åtanke då alla dessa åtgärder antas. Men i och med att upplevd otrygghet kan skapas om det är få människor på platsen så kan detta motarbetas genom att höja antalet människor på platsen. Om platsen redan anses säker så kan dock dessa åtgärder bara göra gott.

Kanske är inte trygghet det som gör att vi sätter oss ner men utan det så skulle vi aldrig göra det. Detta kan så klart vara olika från person till person och kön spelar säkert stor roll här.

Sociala noder och rörelsestråk

Noder kan vara allt från en tågstation till ens eget hem, alltså är även detta en väldigt personlig fråga. Några noder, till exempel tågstationer, är dock en nod för de flesta och är väl egentligen det som vi kan använda oss av när vi placerar ut sittplatser. Det kan ändå vara värt att tänka på att vår egen starkaste nod oftast är vårt hem eller jobb, då det är dit vi oftast återkommer. Hur hanteras då en plats som inte har så många starka noder? Eller ett område som inte har några noder alls? Dessa områden blir då kanske inte så populära och då är frågan snarare om ett mindre populärt område borde ha eller inte ha sittplatser? Jag kan tänka mig att det antingen skapar tomma sittplatser som ingen använder, eller så blir sittplatsen den enda chansen för folk att stanna upp. Antagligen blir det också extra viktigt att titta på de andra faktorerna som gör en sittplats mer attraktiv på dessa platser, såsom väderstreck, trygghet, placeringen i rummet, nischer mm.

Att vi sitter mer på platser där det rör sig mycket människor har noterats sen 70-80-talet (Gehl, 2006) (Whyte, 1980). Men det kan vara svårt att avgöra var gränsen går mellan nod och rörelsestråk, speciellt med tanke på att noder ibland ligger längs ett rörelsestråk. Exemplet med att det nästan aldrig sitter någon i de långa korridorerna som binder ihop Londons tunnelbanestationer kanske visar på att vi helst sitter vid noder. Samtidigt så är dessa korridorer inte utomhus och folk som har svårt att gå en längre sträcka kanske väljer att ta bilen eller bussen istället. Det kanske hade varit en bra idé att lägga till lite sittplatser i dessa korridorer för att tillgänglighetsanpassa dem. Detta skulle då göra det möjligt för en större del av befolkningen att utnyttja rörelsestråk även under marken.

Bekvämlighetszonen

Hur nära vi vill vara främlingar är väldigt olika beroende på vilket land vi kommer ifrån. Det är också olika från person till person (Sorokowska et. al, 2017). Detta kan antagligen leda till konflikter eller i alla fall obehag. Till exempel om någon med en mindre bekvämlighetszon råkar inkräkta på någon som hellre håller ett längre avstånd till andra. Om en stadsdel har en väldigt speciell kulturell nisch så skulle utformningen av sittplatser kunna anpassas till detta. Om till exempel ett område hade extra många norrmän, som gärna sitter nära sina vänner men föredrar ett långt avstånd till främlingar, så skulle kanske det området kunna tänkas ha en högre andel av utomhusstolar som de kan sitta själva på och kortare bänkar som de kan sitta nära sina vänner på. Samtidigt så kanske det ibland kan vara bra att bryta sin bekvämlighetszon, till exempel om två främlingar som egentligen inte har något gemensamt sätter sig på en bänk. De kan då mötas och upptäcka något som de inte hade gjort annars. Eller bara att vara nära en person som är annorlunda

än man själv, kan göra att människor kommer närmare varandra och blir mindre fördomsfulla.

Whytes teori om att människor har en inbyggd känsla för hur många som kan vara på en plats kan delvis stämma men delvis också ifrågasättas. Som vi såg tidigare i studien Preferred interpersonal distances: a global comparison, så har människor i olika delar av världen olika preferenser för hur nära vi vill vara främlingar och nära vänner. Detta kan också tänkas påverka hur vi väljer att sätta oss och speciellt i en så mångkulturell stad som New York. Om studien stämmer bör det alltså vara svårt att med endast observationer avgöra om påståendet "att människan har en inbyggd känsla för hur många som bör befinna sig på en plats" stämmer eller om det har mer med hur långt avstånd vi föredrar att ha till främlingar. Att ta i åtanke då sittplatser placeras ut bör då kanske vara att ha en variation av olika sorters sittplatser med olika storlek så att folk kan välja att sitta själv på en stol eller fler på en bänk om ett samtal önskas. Det kanske blir problematiskt om det bara finns sittplatser med plats för flera då de som vill sitta själva då kanske får sitt personliga utrymme invaderat? Detta är hur som helst väldigt varierande från person till person.

De klimatologiska faktorerna

Dessa faktorer är sådana faktorer som vi inte kan styra över. Det vi dock kan göra är att vi kan förhålla oss till dem och anpassa oss så att effekterna av dem förändras. Till exempel kan vi sätta upp en vägg eller ett buskage för att skapa ett trevligare mikroklimat runt sittplatsen. De klimatologiska faktorerna må förändras mycket, speciellt här i Sverige där vi har ett så varierat klimat. Men det finns många som jobbar med att förutse hur vädret kommer att bete sig så det finns mycket data att hitta på ämnet.

Vädret

Vädrets omväxling påverkar enligt Eliasson et. al (2007) vad vi i Sverige tycker om platsen och hur mycket vi använder den. Detta kan tänkas betyda att en plats kommer användas mindre när vädret är dåligt och mer när det är bra. Olika väder gör dock att vi tycker olika om olika platser, till exempel trivs vi i en omslutande innergård och upplever den som vackrare då det blåser mycket. Kan detta bero på att vi då i kontrast tycker att den blev vackrare för att det känns lugnare än utanför där det blåser mer? Ett annat exempel är att det är fler som besöker platsen vid havet när det blåser mindre men platsen anses vackrare när det blåser mer. Detta kanske beror på att folk som trotsar vinden är mer vana vid blåsig väder och har då möjligheten att uppskatta det vackra med resultatet som vinden ger. Det vi får ut av detta kanske är att vi föredrar olika platser vid olika väder. Därför bör

sittplatser kanske placeras på olika platser för att uppfylla de olika kraven som kommer fram vid olika väder.

Whytes (1980) upptäckt om att vi helst sätter oss i solen förutom när det blir över 32°C skapar ännu mer tyngd i denna teori. Detta skulle innebära att vi behöver sittplatser både i solen och i skuggan. Men i och med att 32°C är ganska ovanligt i Sverige så kanske det är viktigare att ha sittplatserna placerade i solen? Eller så har vi en lägre gräns för när vi vill sitta i skuggan? Inga liknande studier gjorda i Sverige har hittats under arbetets gång men det hade varit intressant att undersöka när temperaturen i Sverige blir så hög att folk börjar sätta sig i skuggan istället för i solen.

Gehl och Gemzøes studie om att fler är ute på sommaren än på vintern i Köpenhamn visar tydligt hur vårt klimat i skandinavien ser ut och hur vi anpassar vårt beteende efter det. Detta kanske innebär att vi borde tänka på att ha sittplatser inomhus som kan kompensera sittplatserna utomhus på vintern. Exempel på detta som finns idag skulle kunna vara bibliotek eller folketshus. Kanske hade korridorerna i köpcentrum kunnat öppnas upp mer, ses lite mer som gator och då vara ett mer demokratiskt utrymme för alla människor.

Vädrets påverkan på om vi vill vara ute och sitta är alltså inte en faktor som går att påverka men som bör finnas i åtanke vid placering av sittplatser.

Väderstrecket

Att vi som enligt Kao (1968) och Gehl (1968) så ofta väljer att sätta oss i solen och i lä, borde innebära att det är en populär plats att sitta på. Därmed borde sittplatser placeras så att alla som vill sitta i solen kan det. Att ha i åtanke bör då vara att solen flyttar sig, så en analys av vilken tidpunkt på dagen flest kommer att bruka platsen bör göras om det är en faktor som är viktigt för projektet. Ett problem som skulle kunna uppstå är att det kanske inte kommer in någon sol vid den tiden då flest använder platsen, på grund av att byggnader eller dylikt skuggar platsen. Om så är fallet får denna faktor helt enkelt borträknas på denna plats. Istället kanske skuggans kvalité kan lyftas fram.

Som Whyte (1980) beskriver det så sitter de flesta helst i solen, tills det blir för varmt, och det kan även vara en anledning till att ett ställe blir populärt. Att det kommer en gräns för när de flesta inte vill sitta i solen längre är också ett intressant fenomen. Vad är det då för skugga som folk söker sig till? Bergstens (2017) arbete om skugga tar upp att lövträd har en trevlig skugga, det tas dock inte upp något om att fönster på ett hus kan reflektera ned ljus som blir en sorts semi-skugga. Denna sortens skugga kan tänkas vara viktiga att arbeta med i större städer där byggnaderna blir högre och mindre direkt ljus kommer ner. Detta kan dock även leda till att bilister blir bländade vilket kan skapa farliga situationer, hur

det fungerar med bländning har jag dock inte tittat vidare på. Men i svenska småstäder är det nog skuggan från träden som är det viktigaste att tänka på vid placering av sittplatser.

Att en park fortsätter vara populär även efter att en ny byggnad satts upp (Whyte, 1980, s.24) kan tänkas visa att det inte är solen som är den starkaste dragningskraften till en plats. Istället kanske saker som popularitet, tradition, identitet och vana av att sitta på en viss plats är starkare. Denna analys gjordes också direkt efter att byggnaden byggdes, kanske ser det annorlunda ut idag? eller så är popularitet kanske en så stark kraft att den finns kvar än idag, nästan 40 år senare.

Vinden blåser enligt Alexandersson (2006) från olika håll men oftast från sydväst. Det kan dock vara farligt att förenkla det på det sättet då det ser olika ut i olika delar av Sverige, vilket kan leda till fel val i gestaltningsprocessen. Pondera att tanken är inställd på att det alltid blåser mest från sydväst. Det kan leda till stora misstag. I till exempel Rensjön där det 17,8% av tiden blåser från norr. Faktum är också att det aldrig blåser från ett håll året runt, utan vinden vänder hej vilt och blåser från olika håll. Om vinden är en central del när placeringen av sittplatsen görs så bör en vindanalys göras, alternativt kan tidigare vindanalyser från närliggande platser analyseras. När man som planerare försöker skapa ett läge som ligger i lä med till exempel tre väggar är det också viktigt att tänka på trygghetsaspekten. Dessa utrymmen kan bilda gömmor som får folk att fantisera omgömda skummisar. Faktum är att personer med tvivelaktiga intentioner också kan gömma sig där.

De fysiska faktorerna

De fysiska faktorerna är de som vi har störst möjlighet att påverka. Här har vi stor möjlighet att bestämma hur trevligt och bekvämt det blir att sitta på platsen.

Placeringen i stadsrummet

Kantzonen:

Att vi följer djurens beteende när det gäller val av sittplats kanske säger att det är en naturlig instinkt att följa kanterna. Trots att det finns många och tydliga bevis på att vi människor rör oss och trivs i kantzonen placeras ändå sittplatser ibland som prickar på ett tyg. Det har inte framkommit i studien varför detta sker. Om till exempel stora evenemang så som demonstrationer, konserter marknader mm. äger rum så kan det vara en fördel att ha sittplatser i kantzonen istället för som prickar på ett tyg. Kantzonerna blir då ett ställe att dra sig tillbaka till och även ett ställe som folk kan stå på för att få bättre sikt om de står längst bort från något som händer.

Finns det däremot någonsin anledning att ha bänkar utspridda över ett stadsrum, till exempel om man förväntar sig att det kommer användas mycket? När en stor plats används mycket beror det troligtvis på att något speciellt händer, till exempel en marknad eller en demonstration. Vid de tillfällena kanske folk ändå inte vill sitta ner, om de inte vill komma bort och pausa ett tag och då går till kantzonen. Men vid till exempel en konsert kanske många vill sitta ner. Skulle då fasta sittplatser placeras ut så förhindras dock ett multifunktionellt stadsrum. Då kanske flyttbara sittplatser bör tas fram vid dessa tillfällen tillfällena istället.

Oregelbundna fasader:

Att ha nischer går mycket emot de andra faktorerna att folk vill se och synas i trygghetsperspektivet och faktorn att folk vill ha god utsikt. Ofta är nämligen nischer platser som folk kan gömma sig på. När arkitekter/landskapsarkitekter skapar nischer bör vi då ha i åtanke att de till exempel ska vara rundade så att skummisar inte kan gömma sig i dem. Faktorn går dock väldigt bra ihop med att vi föredrar en mer vindstilla miljö.

Förhållandet till andra fysiska objekt, inkluderat andra sittplatser

Mexi nämner som sagt flera gånger i uppsatsen att soptunnor i närheten av sittplatsen är något negativt. Att det kan lukta från dem och att de ofta ser tråkiga ut är såklart en faktor som påverkar attraktiviteten av sittplatsen. Men det kan också vara praktiskt att ha en soptunna i närheten om folk sitter på sittplatsen och till exempel äter eller röker och sen smidigt kan slänga sitt skräp efter sig. Andra fysiska objekt i stadsrummet kan säkert också ha effekt på sittplatsen och göra den både mer och mindre attraktiv. Till exempel kanske en plantering gör att fler sätter sig där, kanske gör en urinoar att färre sätter sig.

Det verkar tydligt att sociala sittplatser är vinklade mot varandra då både Gehl (2006) och Sommer (1959) tar upp detta fenomen. Jag kan tänka mig att det också gör bordet tillgänglighetsanpassat då det blir enkelt att köra in en rullstol vid det när det är så öppet.

Tillgänglighet är en väldigt viktig aspekt för att skapa ett bra stadsrum som många kan använda. Med tanke på att det är så många fler sittplatser än vad det finns idag som behövs för att skapa god tillgänglighet (Svensson, 2008, s.312), så borde första prioritet kanske vara att sätta ut så många som det behövs för att göra platsen tillgänglig. Men att uppfylla det krav/mål som satts upp av boverket kan vara väldigt svårt. Kanske bör det här tittas på var behoven är som störst och var punktinsatser kan göras? Och därefter göra som i Malmö stad och ha promenadstråk som fyller kriterierna.

För att bestämma var man ska placera sittplatser längs en väg kan 100-meters anvisningen följas, men så fort det är ett torg eller liknande blir det svårare att räkna på hur många sittplatser som bör finnas. Att bara titta på antalet sittplatser blir också att se situationen på ett väldigt onyanserat sätt, då andra saker som noder, stråk och bekvämlighetszon också spelar in. Bekvämlighetszonen kanske till exempel skulle göra att en person aldrig någonsin skulle sätta sig bredvid någon annan på en bänk eller tvärtom. Alla platser där sittplatser ska placeras har sina egna förutsättningar som bör följas och först efter det kan funderingar kanske börja ske på hur många sittplatser som bör finnas på platsen.

Sittplatser kanske inte alltid bör vara fulla av folk, ibland kanske vi behöver massa sittplatser som står tomma och väntar på att någon pensionär ska komma och sätta sig på den. Kanske kan folk bli inspirerade till att sätta sig när de ser att det finns många platser att sitta på. Det viktiga kanske ändå är att inte sätta dem i vägen för andra saker, att inte placera dem där det egentligen bör finnas plats för annat såsom att promenera, demonstrera och ha marknader.

Vad som syns från sittplatsen

Enligt Kao (1968) kan alltså det som folk vill titta på från sittplatsen vara väldigt olika saker, allt från människor till bilar. Att just bilar nämns är intressant då det är något som jag har upplevt att vi genom utbildningen har velat ta bort från staden och inte något som ska visas upp. Att ha i åtanke är i och för sig att detta var 1968 och då var attityden till bilen annorlunda än vad den är idag. Det vi gillar att titta på idag kan i framtiden kanske vara sådant som vi vill få bort från staden.

Bekci och Özbilens (2012) observation att 43 % av de som stannade upp i parken gjorde det vid en naturskön plats, kanske indikerar på att vi borde ha fler sådana då de är populära. Vi borde också uppmärksamma dessa platser och vara noggranna med att placera ut sittplatser vid dem. Även här kan det kanske vara så att om faktorn är tillräckligt stark, i detta fall den natursköna utsikten, så är det inte lika viktigt att ta hänsyn till andra faktorer så som noder, kantzoner, väderstreck mm.

Att samhörigheten behålls om höjdskillnaden är mindre än 50 cm och att en känsla av isolation kan skapas om höjdskillnaden är över 100 cm, gör att det är viktigt att tänka på detta när sittplatser placeras ut. Är det en isolerad eller en samhörig känsla vi vill ha? Om låga mått används så går denna aspekt väldigt bra ihop med faktorn att se och synas för att skapa trygghet.

Efter att ha kollat på en hel del arkitektfirmors reklamaffischer kan jag se att det ofta förekommer perspektiv av bänken, inte hur det ser ut från den. Om upplevelsen av platsen

är det som står i fokus i projektet så kanske ett effektivt sätt att uppnå detta är att istället ha perspektivet från sittplatsen, riktat mot det som på denna plats är trevligt att titta på.

Selfie-bänken är ett fenomen som många kanske skrattar åt och ser som ett kul sätt att lösa en smått pinsam situation (Kim, 2016), men det är svårt att förutsäga framtiden och kanske är den brittiska turismen något på spåren? Kanske borde vi som placerar ut sittplatser vara uppmärksamma på hur samhället runt om oss förändras så att vi kan hantera framtida utmaningar.

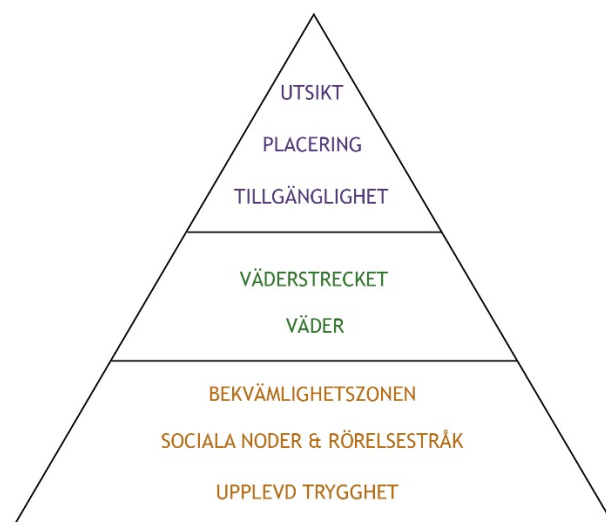
Relationen mellan grupperna

Hur ser då relationen mellan grupperna ut? Jag kan se att det finns lite olika sätt att se på dem.

Om vi tittar på dem ur ett brukarperspektiv så skulle de kunna ses som en pyramid. De sociala faktorerna placeras längst ner som en grund. Utan dessa skulle inte de andra grupperna spela någon roll. Om vi till exempel inte känner oss trygga skulle vi inte sätta oss, om vi känner oss trygga men inte passerar eller stannar på platsen skulle vi inte ha någon stans att sitta, om vi då passerade en sittplats och det satt någon annan där skulle vi kanske inte vilja sätta oss där för att vi inte var bekväma med att sitta så nära någon annan.

När vi sen hittat en plats och känner oss bekväma så gäller det att vi ska vilja stanna där, om då vädret är dåligt eller det bara finns sittplatser i skuggan eller där det blåser mycket kanske vi avstår det och går in istället.

När vi då är bekväma och väderförhållandena är okej så kan vi välja att sätta oss, och det är då vi kommer högst upp i triangeln där vi kan välja den sittplatsen som ser ut att vara trevligare än de andra.

Figur 5. En triangel som visar ett brukarperspektiv på hur sittplatser används. skapad av Johanna Wahlström

Det skulle kunna vara så att väderfaktorn kommer tidigare i triangeln. Argumentet skulle då vara att vi kanske inte stannar eller går ut om vädret är dåligt. Dock händer det många gånger att vi blir tvingade att gå ut trots att det är dåligt väder, till exempel om vi ska gå och handla eller gå till jobbet. När vi då gör dessa grejer så skapas sociala noder och rörelsestråk.

En annan kritik som skulle kunna riktas mot triangeln är att vädret kanske gör att vi sätter oss innanför vår bekvämlighetszon. Om vädret till exempel är väldigt bra så kan det göra att vi trotsar vår bekvämlighetszon och sätter oss ner bredvid en främling trots att det egentligen känns för nära. Att sen sätta sig ner i dåligt väder är ganska ovanligt men vissa har inget val utan måste sitta ner med jämna mellanrum på grund av ålder eller funktionsvariation.

Vi som placerar ut sittplatserna har olika mycket makt över de olika faktorerna. De klimatologiska faktorerna är de vi har minst makt över, dessa kan vi endast rätta oss efter eller hantera på ett sekundärt sätt. De sociala kan vi påverka till en liten grad men det är svårt då det är i konstant förändring och alla människor är olika. De fysiska har vi stor möjlighet att styra över och det är ofta bara vår fantasi som sätter gränserna.

METODKRITIK

Studiens validitet kan tänkas påverkas då många studier som använts som källor i arbetet inte är specificerade på utemiljö. Det är också många källor som inte handlar om hur vi beter oss när vi sitter ner utan mer i allmänhet när vi står upp. Många studier som jag använt mig av är inte heller gjorda i Sverige eller Skandinavien utan till exempel i New York eller Turkiet, människors beteende och förhållande till sin utemiljö kan säkert skifta beroende på vilket land de befinner sig i så det finns en chans att detta också påverkar resultatet av studien. Att Gehl många gånger används som en källa är också något som kan tänkas påverka resultatet då han inte följer en vetenskaplig modell i sina böcker.

SLUTSATSER

Vilka aspekter bör beaktas vid placering av sittplatser i stadsrummet?

Det finns många faktorer som påverkar sittplatsens placering och gör den mer eller mindre attraktiv. Vissa aspekter kan tydligt visa att det direkt påverkar sittplatsen och sittandet. Andra aspekter påverkar sittplatsen mer indirekt. Till exempel har inte någon information om huruvida trygghet gör att folk sätter sig ner eller inte hittats under skrivandets period, men det är tydligt att platser där många sitter upplevs som trygga (Whyte, 1980).

Det är inte helt fastställt att de sociala aspekterna faktiskt gör att folk sätter sig ner eller inte. De visar tydligare att det är anledningen till om folk använder sin utemiljö, stannar upp eller inte.

De klimatologiska aspekterna, så som vädret och väderstrecket, har flertalet gånger visats vara en avgörande faktor till att folk i större utsträckning använder utemiljön (Eliasson et al (2007) och sätter sig eller inte. (Whyte, 1980) (Gehl & Gemzøe, 2004).

Bland de fysiska faktorerna kan det tydligt utrönas att folk föredrar att befinna sig i kantzonerna. Det finns också goda grunder att tro att vad som syns från sittplatsen har betydelse för dess attraktivitet. Det finns anledning att tänka på hur tätt sittplatser bör placeras för att skapa ett tillgängligt område.

Vilka förutsättningar har en optimal sittplats?

Det finns ingen optimal sittplats då olika människor har olika idéer om vad en optimal sittplats är. Det är istället viktigt att ha en variation av olika sittplatser som passar olika brukargrupperns olika behov.

VIDARE STUDIER

Det finns många sätt att fördjupa detta arbete och det finns många frågor som med en vidare studie skulle kunna komplettera arbetet. Till exempel skulle det kunna vara:

- Hur flyttbara sittplatser förhåller sig till fasta sittplatser, för och nackdelen med de olika.
- Huruvida folk verkligen känner sig tryggare och bekvämare om de sitter med något i ryggen.

- Sätter sig fler om det finns fler sittplatser?
- Vid vilken temperatur i Sverige börjar folk sätta sig i skuggan istället för i solen?
- Går det att räkna på hur många sittplatser som bör vara på en plats. Och om då detta går att räkna på innan platsen är byggd eller om det krävs att platsen analyseras efter hand.
- Vad för avstånd vi föredrar till främlingar när vi sitter ner och även om vårt föredragna avstånd ändras från dag till dag.

KÄLLFÖRTECKNING

- Alexandersson, Hans, (2006) Vindstatistik för Sverige 1961-2004 - inklusive normalvärden 1961-1990, *Meteorologi*,
- Andreaheim, Tim & Hansén, Erik. (2012) *Trygghet genom gestaltning Västerledstorg, Enköping*. Sveriges lantbruksuniversitet, NY004 Landskapsarkitektprogrammet.
- Bekci, Banu & Özbilen, Ali (2012) "A research on the application of a harmony between personal space and architectural space into a case study like park." Kastamonu Universitesi Orman Fakultesi Dergisi vol. 12, nr. 2, s. 329-338
- Boverket (2010) Plats för trygghet: inspiration för stadsutveckling, 1. uppl.. Karlskrona.
- De Jonge, Derk (1967-1968) *Applied Hodology*, Landscape 17, nr.2 s.10-11
- Eliasson, Ingegärd et al. (2007) *Climate and Behaviour in a Nordic City*. Landscape and Urban Planning 82,1 : 72-84.
- Folke, Josefin (2018), Gestaltning av upplevd trygghet i offentliga miljöer - en undersökning av trygghetshöjande gestaltning. Sveriges lantbruksuniversitet, LY008 Landskapsarkitektprogrammet
- Gatukontoret, (2005), Malmö stadsmiljöprogram - Malmö's utemöbler, rev. 2009,
- Gehl, Jan (2010). Cities for people. Washington: Island Press
- Gehl, Jan (2006). Life between buildings: using public space. 6. ed. København: The Danish Architectural Press
- Gehl, Jan & Gemzøe, Lars (red.) (2004). Public spaces public life: Copenhagen. 3. edition Copenhagen: Danish Architectural Press
- Gehl, Jan (1968) 3.3 *Handlingstyper: at sidde*, Arkitekten (Danish), 70, nr. 20 s.438
- Google maps (2019) Tillgänglig: <https://goo.gl/maps/5MJcEpz2fUh7uKfs7>
- Hall, Peter (2014). Cities of tomorrow: an intellectual history of urban planning and design since 1880. Fourth edition Chichester: Wiley-Blackwell
- Jacobs, Jane (1961). *The death and life of great American cities*, 2:a uppl, New York, Randome House Inc.
- Jonge, Derk de (1967-1968) *Applied hodology*, Landscape 17, nr. 2 s.10-11.
- Kao, Louise (1968) Hvor sidder man på Kongens Nytorv? (Sitting references on Kongens Nytorv). Arkitekten (Danish) 70, nr. 20 s.445.
- Kim, So (2016) Tourism body claims world's first "selfie bench" to hide blunder, *The telegraph*, 13 april, Tillgänglig: <https://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/united-kingdom/wales/articles/the-worlds-first-selfie-bench/> [2019-05-08]
- Kleinfield, N. R. "Sonny" (2016), 4,223 Central Park Benches With Stories to Tell, *The New York times*, 17 juni, <https://www.nytimes.com/2016/06/19/nyregion/4223-central-park-benches-with-stories-to-tell.html> [2019-05-21]
- Kommunfullmäktige, (2018) *Översiktsplan för Malmö*

- Kommunfullmäktige (2011) Översiktsplan 2010 - för Lomma kommun
- Laurie, Michael (1986). *An introduction to landscape architecture*. 2. ed. New York: Elsevier
- Litwack, Leon F. (2004) Jim Crow Blues, *OAH Magazine of History*, Volume 18, Issue 2, January 2004, s.7-58, Tillgänglig: <https://doi.org/10.1093/maghis/18.2.7>
- Loidl, Hans-Wolfgang & Bernard, Stefan (2003). *Opening spaces: design as landscape architecture*. Basel: Birkhäuser
- Lynch, Kevin (1962). *Site planning*. Cambridge: M.I.T. Press
- Lynch, Kevin (1964). *The image of the city*. [New ed.] Cambridge, Mass.: M.I.T. Press
- Markkontoret (2006) Stockholms parkprogram
- Mexi, alexandru & Tudora, Iona (2012) *Livable urban spaces. Public benches and the quality of daily life*, University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine Bucharest, Landscape Architecture, Biodiversity and Ornamental Horticulture Department (Series B, Horticulture, Vol. LVI)
- Pain, Rachel, et. al (2006). *When, Where, if, and but': Qualifying GIS and the Effect of Streetlighting on Crime and Fear*. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 38(11), s.2055-2074. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1068/a38391>
- Parisse, Emmanuel (2019) *Tomb savers: Conservationists unveil work on Tutankhamun grave*, Tillgänglig: <https://www.thejakartapost.com/life/2019/02/01/tomb-savers-conservationists-unveil-work-on-tutankhamun-grave.html> [2019-05-21]
- Paulus, Markus (2018) *Preschool Children's and Adults' Expectations About Interpersonal Space*, *FRONTIERS IN PSYCHOLOGY*, Volume: 9, Article Number: 2479
- Persson, Therese (2009) Informella sittplatser i det offentliga stadsrummet - applicerat på Gråbrödersplatsen, en ny plats i Lund
- Rawcliffe, Carole (2008) *Delectable Sights and Fragrant Smelles' - gardens and health in late medieval and early modern England*, *Garden History*, vol 36, No 1, s. 3-21.
- Sandstig, Gabriella (2010). Otrygghetens landskap [Elektronisk resurs]: en kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av bakomliggande orsaker, med fokus på mediernas roll, Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/21513>
- Sommer, Robert (1959) *Studies in personal space*. *Sociometry*, Vol 22, Nr. 3, s. 247-260
- Sorokowska, Agnieszka et. al (2017) *Preferred interpersonal distances: a global comparison*, *Journal of cross-cultural psychology*, vol 48 (4) s. 577-592
- Stockholms stad, (2019), *Använda offentlig plats*, Tillgänglig: <https://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Gator-och-torg/Anvanda-offentlig-plats/> [2019-05-20]
- Stockholms stad, (2017) Översiktsplan för Stockholms stad
- Svensson, Elisabet. (2008) Bygg ikapp: för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning, 4. utg. Stockholm: Svensk byggtjänst, . Print.

Whyte, William Hollingsworth. (2001[1980]), *The social life of small urban spaces*, New York, N.Y.: Project for Public Spaces

Wikipedia (2018) *Central Park*, Tillgänglig: https://sv.wikipedia.org/wiki/Central_Park [2019-05-15]

Wikipedia (2019) *Ancient furniture*, Tillgänglig: https://en.wikipedia.org/wiki/Ancient_furniture#/media/File:Funerary_stele_of_Hegesos_on_the_Kerameikos_in_Athens.jpg [2019-05-21]

LATHUND VID PLACERING

Sociala faktorer

- Tänk på den upplevda tryggheten: tänk på att placera bänken där det rör sig människor. Tänk på att se till att sittplatsen blir sanerad och lagad efter tid. Tänk på att placera den där den sittande kan se andra och andra kan se den sittande. Tänk på att ha belysning i anslutning till sittplatsen. Tänk på att de socioekonomiska problemen inte kommer lösas genom dessa åtgärder.
- Tänk på noder och stråk: Tänk på att det är trevligt att sitta och titta på andra människor. Tänk på att det också skapar trygghet.
- Tänk på Bekvämlighetszonen: Tänk på att alla människor är olika och vissa föredrar att sitta själva medan andra vill sitta i grupp eller bredvid någon. Tänk på att ha en variation av sittplatser inom ett större område för olika tillfällen och människors olika Behov.

Klimatologiska faktorer

- Tänk på vädret: Att folk gärna sitter i solen och vindstilla. Att sittplatsen antagligen inte kommer användas på vintern i någon hög utsträckning
- Tänk på vädersträcket: När är det mest sannolikt att folk kommer sitta på platsen? i vilket läge står solen då? Vart blåser det oftast ifrån på den platsen?

Fysiska faktorer

- Tänk på placeringen i stadsrummet: Tänk på att människor trivs bäst i kantzoner. Tänk på att sittplatser placerade som prickar på ett tyg kan ta plats som borde innehålla något annat. Tänk på hur sittplatsen prioriteras gentemot andra sittplatser. Tänk på att människor trivs i oregelbundna fasader.
- Tänk på förhållandet till andra fysiska objekt: Tänk på att vissa saker kan locka folk till att sitta där och andra kan mota bort dem.
- Tänk på Förhållandet till andra sittplatser: Tänk på att tillgänglighetsanpassa. Tänk på att långa tillgänglighetsanpassade stråk kan ha stora värden. Tänk på att en bänk kan i sin enkelhet inspirera folk att sätta sig.
- Tänk på vad som syns: Tänk på att det mesta är intressant. Tänk på vad som är mest intressant på platsen, vad vill folk här kolla på? Tänk på att tiderna förändras. Tänk på att om folk sitter högre upp ser de mer.